

groups (analytical synthetic, skill and proficiency of perception; evaluative and adjustable, the ability to conduct a reflexive analysis).

Key words: skill, intellect, intellectual skills, types of intellectual skills.

УДК 745:7.016.4

Селезньова Анна Володимирівна,
кандидат технічних наук, старший викладач,
Хмельницький національний університет

СИМВОЛІЧНИЙ ЗМІСТ ОРНАМЕНТУ ПОДІЛЬСЬКОГО РУШНИКА

У статті наведені результати ретроспективного аналізу орнаментального устрою українського подільського рушника. Виконана систематизація видів орнаментів. Встановлено символічний зміст основних елементів орнаменту подільської вишивки. Структурний аналіз орнаменту вишитого подільського рушника доповнений схематичними зображеннями, які дозволяють не тільки розширити і вдосконалити інформаційне поле з його проектування, але й відкрити нові підходи до створення його композиції. Стаття орієнтована на особистий художньо-естетичний розвиток студентів педагогічних і мистецьких навчальних закладів, формування компетенцій у сфері художньої культури в процесі опанування цінностей української культурно-мистецької спадщини; розширення змісту художньо-естетичної освіти та оволодіння досвідом творчої діяльності.

Ключові слова: ретроспективний аналіз, орнамент, символічне значення, подільський рушник, схематичне зображення, композиція, компетенція, художньо-естетична освіта, творча діяльність.

Постановка проблеми. У період реформування вищої освіти України в європейську систему, одним із найважливіших завдань є формування творчої активності студентів, які повинні сприймати не лише величезний обсяг інформації, а й осмислювати та вміти правильно її використовувати. У всебічному розвитку особистості велику роль відіграє народне декоративно-прикладне мистецтво, оскільки воно здійснює неабиякий вплив на емоційний світ людини. Певною мірою впливаючи на внутрішній світ людини, народне мистецтво забезпечує її емоційно-почуттєву сферу, пробуджує сприйнятливості до прекрасного, стимулює розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, художньої уяви.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доцільно сказати, що мистецтво є джерелом духовного розвитку та вдосконалення особистості; воно діє на психічну діяльність, формує та розвиває почуття, волю, потреби, поведінку, моральні та естетичні ідеали, творче мислення, світогляд. Великий поет-художник Т.Г.Шевченко вважав, що високе народне мистецтво за силою впливу на думку людини перевищує навіть природу. Тут слід нагадати і слова великого педагога В.О.Сухомлинського: «Мистецтво – це час і простір, в якому живе краса людського духу, як гімнастика виправляє тіло, так мистецтво виправляє душу. Пізнаючи цінність народного мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає насолоду» [6].

Велика роль належить народному мистецтву і як найбільш дійовій формі естетичного пізнання дійсності. Воно в усі часи було могутнім засобом виховання людей. Тому, вивчення курсу «Художня обробка матеріалів» та «Декоративно-прикладне мистецтво» у процесі навчання допоможе розв'язати проблему підготовки студентів художніх дисциплін.

Варто підкреслити, що історико-культурні,

етнографічні, художньо-стильові особливості, локальна своєрідність і самобутність мистецтва української народної вишивки Поділля, є, на нашу думку, найбільш продуктивним підґрунтям розвитку якостей творчої особистості, передовсім здібностей та творчої ініціативи студентів.

Історія вишивки, техніка і способи її виконання є всесвітньо відомим видом мистецтва і художньою творчістю нашого народу. Це було і залишається підґрунтям для спілкування різних поколінь, невичерпне джерело пізнання історії, звідки відбуваються витoki мистецтва. Наші предки залишили нам у спадок величезний скарб, який ми зобов'язані не тільки не втратити, але й примножити, передаючи нашим нащадкам.

Вишиванням споконвіку займалися жінки, які з покоління в покоління передавали найтипівші, найяскравіші зразки орнаменту, кольору, вишивальну техніку. Особливої уваги надавали рушникам — старовинним оберегам дому і родини. Окрім символічного значення орнаменту як уявлення людей про будову всесвіту, навколишнє середовище, їхнього вірування, орнамент мав також магічну захисну функцію. Цей факт ще більше спонукає нас до вивчення символіки орнаменту української народної вишивки, виявлення її впливу на сфери життя людини та заохочує до виховання молоді у традиціях етнічної культури.

Об'єктом дослідження є орнамент вишитого подільського рушника та його символічне значення. Дослідження ґрунтується на використанні основних положень системного підходу, історичного, порівняльного та структурно-логічного аналізу.

Метою статті є структурування та систематизація орнаментальних мотивів українського подільського рушника та визначення їх символічного змісту як системного взаємозв'язку між

орнаментальною поверхнею та самим орнаментом. Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено вирішення таких завдань:

- проаналізувати літературні джерела з історії та теорії орнаменту з різноманітних позицій і сфер наукового знання;
- виконати систематизацію (групування) орнаментів на основі вивчення методологічних принципів аналізу орнаменту;
- виявити особливості застосування видів орнаментальних мотивів подільського рушника для виявлення педагогічного потенціалу цього виду художньо-трудої діяльності у формуванні знань, умінь і здібностей та творчої ініціативи студентів;
- виявити символічний зміст орнаменту подільського рушника.

Результати дослідження. Українці, які належать до слов'ян, акумулювали в надрах традиційної матеріальної і духовної культур великий масив інформації у тканих та вишитих рушниках і цим становлять значний інтерес для всього світу.

Орнаменти, символи, знаки, що зустрічаються на вишитих рушниках, вміщують у собі всю палітру традиційних символів – від солярних знаків до знаків землі, води, рослин, тварин тощо. Крім функціонально-ужиткової та обрядової функцій, пов'язаних із безпосереднім використанням творів декоративно-прикладного мистецтва, в рушниках зберігаються відомості національної, соціальної, магічної та образної орієнтації.

Рушник в українській культурі — це прямокутний шмат лляного чи конопляного полотна, що має на кінцях, а часто і на всьому полі, різноманітні вишиті або виткані композиції, які відображають світогляд та звичаї предків, несуть інформацію про добро, достаток, здоров'я [1].

Таким чином, орнамент займає чи не найголовніше місце в українській вишивці, оскільки він оперує власними, відмінними засобами створення художнього образу, історично та географічно, є найбільш поширеним проявом художньої творчості та найхарактернішою ознакою традиційного мистецтва

окремих народів, регіонів і навіть епох.

Орнамент (лат. — ornamentum — прикраса) — візерунок, який складається з ритмічно впорядкованих елементів і призначений для прикрашання різноманітних предметів побуту (посуду, книжок, меблів, текстильних виробів тощо), інтер'єрів та екстер'єрів архітектурних споруд, а також самої людини (татуювання) [2].

Орнамент як самостійна орнаментальна система складається з окремих компонентів, які є її органічними складовими. Найнижчою ланкою в структурі орнаментальної системи є зображувальні засоби — крапка, прямі, хвилясті та комбіновані лінії, що у поєднанні один з одним утворюють певні елементи.

Відповідно до [2], елемент — це найпростіший зв'язок кількох ліній, що утворюють елементарну фігуру геометричного чи довільного вигляду (знак).

Таким чином, елементи орнаментальної системи, такі як знак, символ є основними носіями семантичної інформації.

Символ (з грец. σύμβολον) — це знак, зображення будь-якого предмету або істоти для позначення якості об'єкту; умовний знак якихось понять, ідей, явищ. Однак слід відрізняти знак і символ між собою, оскільки на відміну від знаку, символу надають більш глибокого соціально-нормативного (духовного) значення.

Важливу роль при створенні композиції українського рушника відіграє правильний вибір і використання етнографічних елементів. Такими елементами є: матеріал, його розміри, призначення, та сама техніка вишивки.

Загалом, згідно [3] усі орнаменти поділяють на 8 класів: 1 — фітоморфний, 2- геометричний, 3- зооморфний, 4 — геральдичний, 5 — предметний, 6 — пейзажний, 7 — антропоморфний, 8 — каліграфічний.

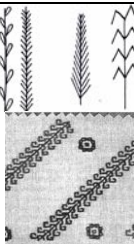
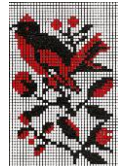
За результатами аналізу етнографічних джерел виділені ті класи орнаментів, які найчастіше зустрічаються на вишиваних подільських рушниках, згруповано їх основні мотиви та розкрито символічний зміст (табл.).

Таблиця 1

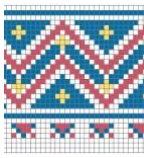
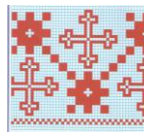
Орнаменти та їх основні мотиви, що найчастіше зустрічаються у Подільському регіоні

Вид орнаменту	Назва мотиву	Символічний зміст мотиву	Зображення
1	2	3	4
Фітоморфний	Вівсик	Символ достатку, плодючості.	-
	Волошка	1) постійний зв'язок з небом; 2) символ сталості й вірності і спокою.	
	Виноград	1) символ радості і краси створення сім'ї; 2) символ багатства, символ достатку, працьовитості, благополуччя та душевного спокою.	
	Дерево життя	1) символ життя Космосу, його зародження; росту, гармонії, безсмертя; невичерпних життєвих сил; вічного оновлення та відродження. 2) «Дерево життя» - всесвітній символ. У праукраїнців — вишня, дуб, верба, калина.	

Продовження табл.1

	Рож	1) символ любові до рідної землі, до всього народу; 2) давній оберіг роду та дому від злого ока; 3) символ небесної досконалості; 4) часу і вічності; краси; цнотливості; 5) у християнстві – символ раю, небесного божества і водночас страждання; 6) символом невмирущої краси і величі, вдячності, благополуччя, безсмертя; 7) троянда – провісниця щастя; 8) безперервний сонячний рух та постійне його оновлення; 9) листочки – символ основи, нескінченності життя; квітка, що розпустилась, — символ краси та процвітання; пуп'янок – символ зародження нового життя, продовження роду.	
	Сосонка	1) вічність, безкінечність; 2) оберіг від "нечистої сили".	
	Хмелики	1) символ розвитку, розквіту, молодого буяння та любові; 2) безбідне життя. За словами народної пісні, готовність парубка одружитися означає «витися», а для дівчини готовність вийти заміж — «пучечки в'язати».	
	Чорнобривці	1) улюблена квітка українців; 2) лікувальні властивості людського тіла.	
	Яблучка	1) Символ плодючості, мудрості, здоров'я; 2) У вишивці яблуко часто зображується у вигляді кола, поділеного на дві частини вертикальною лінією, або на чотири — косим хрестом. При цьому частини яблука вишиваються двома контрастними кольорами.	-
Зооморфний	Вуж	1) символ енергії життя; 2) воскресіння і водночас смерті; 3) кругообігу явищ; 4) глибокої мудрості; прихованих знань; духовних скарбів.	
	Голуби	1) символ духовності; 2) у християнстві – символ Святого Духа; 3) символ вічного та ніжного кохання, оберіг від пожеж; 4) символ наречених, сім'ї.	
	Зозульки	1) символ суму та вдівства; 2) провісниця весни і водночас смерті; 3) туга за життям, минулим; 4) віщування; у міфології праукраїнців – уособлення мотиву перетворення жінки в птаха.	

Продовження табл.1

	Ластівки	символ добра і зла; весни; відродження; щастя; матері, коханої дівчини	
Геометричний	Шестикутна зірка	Поєднані в ній два рівнобічні трикутники символізують єдність трисидної позитивної чоловічої вогняної енергії, спрямованої вгору з трисидною жіночою вологою енергією, спрямованою вниз. Отже, зірка, складаючись з двох рівнобічних трикутників, накладених один на одного, символізує трійцю. Трикутник, спрямований вгору, символізує чоловічу іпостась, спрямований вниз – жіночу, а їх поєднання – синівську іпостась, життя.	-
	Восьмикутна зірка, або квітка	1) Символ Сонцю; 2) батьківська сонячна енергія.	
	Безконечник	1) Знак однієї з найголовніших стихій – води; 2) Вічність – символ сили і неперервності води.	
	Точка, коло	1) «Центр світу» - зосередження найбільшої сили; 1) символ сонця, неба; 2) нескінченності, вічності, довершеності, досконалості, внутрішньої єдності.	
	Трикутник	1) символ тріади, символ святої Трійці; 2) вогню, прагнення досконалості; 3) трикутник з основою внизу символізує воду. Два такі трикутники при накладанні один на одного утворюють шестикутну зірку – символ людської душі.	
	Хрест	1) символ Древа Життя; поєднання двох протилежностей; 2) символ розп'яття, перемоги життя над смертю; 3) космічний символ – поперечна перекладина символізує горизонт, вертикальна стойка – вісь світу; кінці – чотири сторони світу.	
	Квадрат або прямокутник	1) геометричний символ числа чотири; 2) рівність, порядок, істина, мудрість, справедливість; 3) чотири стихії, чотири сторони світу, чотири пори року, чотири стадії життя людини.	
	Ромб	1) символ мамонта-блага; 2) богиня землі; 3) захисний символ, що приносить щастя та сприяє родючості.	

Крім того, деякі мотиви подільської вишивки нагадують предмети побуту: «гребінці», «лемеші», «човни», «бесаги», «ланцюги» тощо.

Аналіз значної кількості етнографічних матеріалів, що ґрунтуються на глибокому вивченні художньо-матеріальної культури українців, дає підставу стверджувати, що мистецтво вишивки за свою багатовікову історію накопичило не лише значний художньо-естетичний потенціал, а й виробило невичерпний досвід передачі як художніх, так і інформаційних знань, умінь і навичок від покоління до покоління, способи формування творчого ставлення до навколишньої дійсності.

Таким чином, художнє різноманіття, естетична та функціональна досконалість традиційного

подільського рушника може бути розкрита тільки за умови використання комплексного підходу, який полягає у дослідженні художніх особливостей, засобів, видів і технік, а також композиційних прийомів об'єднання елементів у цілісний комплекс – орнамент.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати отриманих досліджень дозволяють вирішувати деякі завдання декоративно-ужиткового мистецтва та застосовуються в навчальній практиці під час читання курсів «Художня обробка матеріалів» та «Декоративно-прикладне мистецтво» на кафедрі теорії і методики трудового та професійного навчання.

Крім того, отримана інформація може бути цікавим підґрунтям для подальшого комплексного

наукового опрацювання проблем народного мистецтва Подільського регіону і використана для написання наукових праць і навчальних посібників.

Список використаних джерел

1. Кара-Васильєва Т. В. Українська народна вишивка / Т. В. Кара-Васильєва, А. О. Заволокіна. – К. : Либідь, 1996. – 96 с.
2. Буткевич Л. М. История орнамента / Л. М. Буткевич. – М. : ВЛАДОС, 2008. – 267 с.
3. Бузиль І. О. Класифікація орнаментів вишивки українського національного одягу / І. О. Бузиль, О.М. Сарана, О.С. Засорнов // Вісник Хмельницького національного університету : Технічні науки. – 2008. – № 3. – С. 201-204.
4. Гасюк О. О. Художнє вишивання / О. О. Гасюк, М. Г. Степан. – К. : Вища школа, 1989. – 154 с.
5. Чумарна М. Вишивання долі / М. Чумарна. – Л. : Апріорі, 2009. – 88 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1974. – Т. 3. – 669, [3] с.

В статье приведены результаты ретроспективного анализа орнаментального устройства украинского подольского полотенца. Выполнена систематизация видов орнаментов. Установлен символический смысл основных элементов орнамента подольской вышивки. Структурный анализ орнамента вышитого подольского полотенца дополнен схематичными изображениями, которые позволяют не только расширить и усовершенствовать информационное поле по его проектированию, но и открыть новые подходы к созданию его композиции. Статья ориентирована на личный художественно-эстетическое развитие студентов педагогических и художественных учебных заведений, формирование компетенций в сфере художественной культуры в процессе освоения ценностей украинской культурно-художественного наследия; расширение содержания художественно-эстетического образования и овладения опытом творческой деятельности.

Ключевые слова: ретроспективный анализ, орнамент, символическое значение, Подольский полотенце, схематическое изображение, композиция, компетенция, художественно-эстетическое образование, творческая деятельность.

The results of a retrospective analysis of ornamental devices of Podillya Ukrainian towel have been suggested in the article. Systematization of the kinds of ornaments have been made. The symbolic meaning of the basic elements of Podillya ornament embroidery have been admitted. Structural analysis of the ornament of Podillya embroidered towel is increased by schematic images that can not only expand and improve the information field with its design, but also open up new approaches to create its compositions. The article focuses on personal artistic and aesthetic development of teachers and students of art schools, the formation of competences in the field of artistic culture in the process of mastering the Ukrainian cultural values and artistic heritage; expanding the content of artistic and aesthetic education experience and mastery of creative activity.

Key words: retrospective analysis, ornament, symbolic meaning, Podillya towel schematic drawing, composition, competence, artistic and aesthetic education, creative activity.

УДК 681.3:658.56

Стеценко Ірина Борисівна,
науковий співробітник,

Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем,
НАН України та Міністерства освіти і науки України,
м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті показано шляхи розвитку проектної діяльності дошкільників та учнів молодших класів за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій - соціальних мереж (зокрема, Pinterest), інтерактивних пізнавальних презентацій, мультимедійних статей. Наведено приклади використання засобів ІКТ для впровадження різноманітних навчальних проектів. Обґрунтована проектна діяльність як колективна діяльність, де результат кожного стає частинкою загального результату. Схарактеризовано мережу Pinterest як можливість надання інформації у доступному вигляді, зручність її систематизувати, розуміти людям з різних країн; пізнавальні презентації як інтерактивні дидактичні посібники та мультимедійні розвивальні ігри.

Ключові слова: інтерактивна проектна діяльність, інформаційно-комунікаційні технології, проектна діяльність, пізнавальні презентації.